PŘÍSPĚVEK K HISTORII BASKETBALU V ČESKÝCH ZEMÍCH DO ROKU 1945

THE CONTRIBUTION TO THE HISTORY OF BASKETBALL IN CZECH LANDS UNTIL 1945

T. Tlustý & M. Krajcigr

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, Katedra tělesné výchovy a sportu

ABSTRACT

The presented article deals with the history of basketball in Czech lands until 1945. In Czech lands the basketball first showed up in Vysoké Mýto in 1897. Nevertheless it was more widely spread after the end of WWI. At the beginning of 1920s it was mainly played in the YMCA organisation. The new teams were founded afterwards and in 1924 the first Czech basketball federation was founded. Except from friendly matches, tournaments and Czech championship games, the Czechoslovak players played a lot of international games mainly in 1930s. But the basketball development in Czech lands was slowed down because of WWII.

Keywords: basketball; Czech lands; officials; players; results

SOUHRN

Předkládaná stať pojednává o historii basketbalu v českých zemích do roku 1945. Basketbal se v českých zemích poprvé objevil ve Vysokém Mýtě v roce 1897. K jeho výraznějšímu rozšíření však došlo až po skončení první světové války. Na počátku 20. let byl pěstován především v organizaci YMCA. Postupně však jednotlivých týmů přibývalo a v roce 1924 již v Československu vznikl první basketbalový svaz. Kromě přátelských utkání, turnajů a zápasů o titul nejlepšího československého basketbalového týmu, sehráli především ve 30. letech českoslovenští hráči také celou řadu mezinárodních utkání. Rozvoj basketbalu v českých zemích však přibrzdila druhá světová válka.

Klíčová slova: basketbal; české země; funkcionáři; hráči; výsledky

Úvod

Za zakladatele basketbalu je obecně považován James Naismith, který se narodil 6. listopadu roku 1861 v městečku Almonte v Ontariu v Kanadě. Na McGill University získal titul z teologie. V dalším studiu pokračoval na YMCA (Young Men's Christian Association) International Training School v Massachusetts, kde po absolvování zůstal jako učitel.¹

V roce 1891 byl požádán o vytvoření hry, která by se dala hrát v hale během zimního období. Hlavní složkou zimních sportovních aktivit zde totiž byla především gymnastická cvičení, která řadě cvičících nepřišla příliš zábavná.

J. Naismith se tedy nejprve pokusil modifikovat několik již známých her, a to americký fotbal, fotbal, lakros, vodní pólo, pozemní hokej a ragby. Všechny tyto pokusy skončily neúspěchem.

Po těchto nezdařených pokusech se mu v roce 1891 podařilo vymyslet novou hru. Dostal totiž nápad využít dvou košů na broskve, z nichž každý pověsil deset stop vysoko na opačnou stranu tělocvičny.² Hráčům pak dal fotbalový míč, který měli za pomoci přihrávek dopravit do určeného koše.³

¹YMCA International - WorldAllianceofYMCAs: Basketball : a YMCA Invention. (b.r.). Získáno 9. duben 2016, z <http://www.ymca.int/who-we-are/history/basketball-a-ymca-invention/>.

²Kovová obroučka se objevila teprve v roce 1906.

³Štumbauer, J. (2014). *Soubor vybraných přednášek ze světových dějin tělesné výchovy a sportu*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, s. 181.

Pravidla hry, která obsahovala pouze třináct bodů, dne 15. prosince 1891 sepsal a vyvěsil na nástěnkou. Jeho žáci pak dne 21. prosince 1891 jako první tento nový sport, který byl pojmenován „Basketball“, vyzkoušeli. Hráli proti sobě dva devítičlenné týmy, protože J. Naismith vedl třídu s osmnácti žáky.⁴

Dne 20. ledna 1892 se pak na místním hřišti proti sobě postavili se svými mužstvy J. Naismith a hlavní kouč amerického fotbalu na YMCA International Training School a rovněž jeho budoucí legenda – Amos Alonzo Stagg. Prakticky se jednalo o první oficiální basketbalový zápas v historii. Každý tým byl tehdy tvořen sedmi hráči. Přestože hra měla velký úspěch, ani jeden z účastníků jistě netušil, jak se basketbal v budoucnu zpopularizuje.

J. Naismith se následně stal velkým propagátorem basketbalu. Předváděl ho při svých cestách po Americe, čímž došlo k jeho rychlému šíření. Začal být pěstován nejen americkými školami, ale především jednotlivými místními sdruženími YMCA.⁵

Dne 15. listopadu 1892 publikoval časopis *Triangle* první pravidla basketbalu. Tento sport se následně začal šířit nejen v USA a Kanadě, ale díky členům YMCA i po celém světě. V Evropě se o vůbec první utkání postaral Mel Rideout, který po absolvování studií ve Springfieldu působil jako ředitel YMCA v Paříži. Odehráno bylo dne 27. prosince 1893 v tělocvičně v ulici Rue de Trévise 14.⁶

Počátky basketbalu v českých zemích

O první basketbalovou ukázkou v českých zemích se zasloužil učitel tělesné výchovy Jaroslav Karásek (viz obrázek 1.), který se s touto hrou setkal při své cestě do USA. Po dohodě s profesorem Josefem Klenkou pak objednal pro městskou školu ve Vysokém Mýtě míče a sportovní náčiní pro košíkovou, kriket a další sporty. Na místních veřejných slavnostech školní mládeže na podzim roku 1897 pak bylo odehráno první utkání.⁷

Obrázek 1./ Figure 1.

Jaroslav Karásek./ Jaroslav Karásek.

„...Jestli Vysoké Mýto naším prvním městem, které patřilo na čackou a ostrovtipnou honěnou semotamo. Herníště zvící jen asi dvou arů, zbavenou jsouce kopečkův, domovin záškodných a několikrát přejeté válcem, párem volů taženým. Velké důležitosti toto vše jest, stran jeho pak opomenutí přihoditi se může plni nedobrých malérův na nohách poskakujících herníků. Pisatel sám byl svědkem, jak jeden z trenýrkářův, bolestně zaúpěv, klesl k zemi, drže si kotníku svého. Zakopl on v cvalu plném o krtnou

⁴Hra, kterou známe dnes, tedy pět na pět, přišla na svět až v roce 1895.

Johnson, E. L. (1979). *The History of YMCA Physical Education*. Chicago: Association Press, s. 88–89.

⁵Mechikoff, R., & Estes, S. (1993). *A history and Philosophy of Sport and Physical Education*. Oxford: Wm. C. Brown, s. 259–261.

⁶Bažant, J., & Závozda, J. (2014). *Nebáli se své odvahy*. Praha: Olympia, s. 16.

⁷Bureš, P., & Plichta, J. (1931). *Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině*. Praha: Almanach sportu, s. 383.

jakous, zatímco společníci dále kvapili s měchuřinou. Zde pověděti jen mimochodem chceme, že hra tato až z Ameriky přivlečena byla. Libo-li, možno honěnou míčem hráti o různém počtu herníků, kteří oblečení v pestré spodkové jsouce, trenýry zvané, a v křiklopučné kabátce, vytvářející mužstev dvě. Za úkol oni mají chytiti míč a přiměřeným běháním, proklouzáváním a házením měchuřiny od herníku k herníku, děláním klíčků tak dlouho po vzoru zajíců to i oné činiti, až se té či oné partaji podaří do určeného místa míč vsaditi. A zde leží roztomilost hříčky této. Není místo ono ani na zemi ani ve vzduchu. Nemá podoby dřevěných vrat, jak při čutané uvyklí jsme vídati, ale na jakémsi stožáru okrouhle deset stop vysokém upevněn jest košík z vrbového proutí. Sem herníci míč vhazují a lidstvo kol hurá volá, když míč zase ven vypadne, anžto košík bez dna jest. Aspoň žebříku není třeba, kdyby ono bylo a míč uvnitř vězeti zůstal.

- Takový jestit zápis u nás ve Vysokém Mýtě z roku 1897 na škole tam... ”⁸

Ve své publikaci *Sport a jeho význam* z roku 1909 J. Karásek napsal:

„...Podle americké hry „basket bal” (házená do koše) zavedena byla u nás velmi rušná hra „košíková”, kterýž u mládeže obojího pohlaví a každého věku došla neobyčejné obliby. Poprvé v Čechách hrána byla veřejně na slavnosti pro mládež školní ve vysokém Mýtě v roce 1897, kdež zavedl spisovatel této stati... ”⁹

Pravidla v té době ještě nebyla přesně definována a koše zatím postrádaly desky. Pravidla stanovil až J. Klenka v roce 1889, který je pod titulkem *Házená do koše /Košíková/* publikoval v časopisu *Sokol*.¹⁰

Hra se však obecně příliš neujala a k jejímu většímu rozšíření došlo v českých zemích až po skončení první světové války, kdy ji zde začali prosazovat ve svých kurzech také američtí sportovní vojenští instruktoři ve spolupráci s mezinárodním sdružením YMCA.

První kurz amerických her se v Československu konal v Žilině od 1. do 11. května 1919. Byl na něm přítomen i jeden z prvních propagátorů basketbalu v Československu a člen organizace YMCA – Josef Antonín First. Tento kurz pořádala YMCA pro instruktory sportovních her lehké atletiky ve vojenských domech.¹¹

V pořadí druhý kurz uspořádalo Ministerstvo národní obrany na podzim roku 1919. Jako hlavní instruktor byl zvolen Čechoameričan Josef Amos Pipal. Kurz byl ukončen 17. listopadu 1919 veřejným cvičením v žižkovské sokolovně. Nejdříve byly k vidění základy lehkootletických cvičení a na závěr vedl J. A. Pipal americké hry. S velkou pravděpodobností se jednalo o první řízené basketbalové utkání pod střechou na opravdové koše a regulérní desky na území tehdejšího Československa. Jisté je, že první regulérní utkání, tentokrát venkovní, bylo sehráno 4. července 1920 v Praze na Letné, a to opět pod vedením J. A. Pipala, který se zde rovněž věnoval přípravě československých sportovců na VII. letní olympijské hry v Antverpách.¹²

„...Zítřka o druhé hodině odpolední předvedou atleti vybraní pro antverpskou olympiádu a s nimi další borci, ukázky atletických čísel. Pak budou hrány různé hry jako hlavně wolleyball, pushball a hry žertovné. Pořadatelem je Mr. J. A. Pipal a A. W. Chez-Číž, který bude hry též zábavným způsobem soudcovati... ”¹³

⁸Basketbal Polabiny Pardubice – článek 1. Vznik basketbalu v českých zemích – Spoluhráči.cz. (b.r.). Získáno 10. červen 2016, z http://www.spoluhraci.cz/basket/-1.-Vznik-basketbalu-v-ceskych-zemich/clanky/clanek/article_id/2342.

⁹Karásek, J. (1909). *Sport a jeho význam*. Telč.

¹⁰Tlustý, T., & Štumbauer, J. (2013). *Tělesná výchova a sport v organizacích YMCA a YWCA v meziválečném Československu*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, s. 48.

¹¹Vojenský historický archiv, Fond Vojenská kancelář presidenta republiky, Karton 19, č.j. 107, Křesťanské sdružení mladých mužů panu T. G. Masarykovi presidentu československé republiky dne 1. ledna 1920.

¹²Národní archiv, Fond YMCA, Karton 4, Signatura 8.

¹³Český volejbal – ČVS. (b.r.). Získáno 13. listopad 2015, z <http://www.cvf.cz/?clanek=246>.

V roce 1924 se zřejmě největší propagátor basketbalu v meziválečném Československu – František Miloslav Marek společně s Lewisem Williamem Riessem¹⁴ zasloužili o to, že byl do aktivit Československého volleyballového svazu, založeného v roce 1923, zařazen i basketbal, čímž vznikl ČVaBS (Československý volejbalový a basketbalový svaz). F. M. Marek se pak stal se jeho prvním „náčelníkem“. Prvním předsedou ČVaBS byl jmenován J. A. First.¹⁵ Po odjezdu J. A. Firsta do USA se stal v roce 1926 předsedou František Smotlacha, na kterého navázali v letech 1936–1939 Alexander Plecítý, v období 1939–1944 F. M. Marek a letech 1944–1945 Rudolf Palivec.¹⁶ Na pozici náčelníka se postupně do roku 1945 vystřídali Vladimír Milka, Karel Hala, Václav Jeřábek a Richard Krombholz.¹⁷

Celá tato organizace sdružovala zpočátku kolem sta hráčů basketbalu hrajících zhruba v deseti klubech.¹⁸

Největší a skoro by se dalo říci i jediný zájem o basketbal přicházel z organizace YMCA, která v roce 1923 vydala nová basketbalová pravidla,¹⁹ a vysokých škol. Emil Velenský popisuje tuto situaci na začátku 20. let tak, že tito sportovci vytvořili intelektuální jádro rodičů se basketbalu. Jeho většímu rozvoji však bránil nedostatek vyhovujících hřišť a tělocvičen.

V Praze se basketbal zpočátku hrál např. v krytých prostorách Strakovy akademie a Marathonu Praha, či na improvizovaném letním hřišti na Kampě.²⁰ K nim je nutné připočíst i žižkovské hřiště organizace YMCA, které bylo otevřeno v roce 1920.²¹ Zásadní význam pak mělo postavení tělocvičny pro basketbal v Paláci YMCA v Praze Na Poříčí v roce 1928. Za hezkého počasí se navíc dal hrát basketbal na střeše této budovy, jejíž dokončení změnilo značnou neorganizovanost a nesoustavnost tréninku v této organizaci, na kterou následně navázaly další týmy.

Cílevědomou přípravu začaly praktikovat vysokoškolské celky Marathonu Praha a Strakovy akademie. Za nedlouho se k nim přidaly i sokolské týmy Žižkova, Dejvic a Sokola Pražského.²²

Mimo Prahu se v Čechách hrál basketbal především v Hradci Králové, Kladně a Kolíně. Mezi moravská města, ve kterých basketbal dosahoval značné obliby, patřily Brno, Olomouc, Znojmo a Kroměříž, která v roce 1923 uspořádala turnaj v košíkové o mistra Moravy. Tento turnaj, kterého se zúčastnilo pět družstev a který probíhal pod záštitou sdružení YMCA, ovládlo družstvo YMCA Olomouc, které ve finále porazilo tým YMCA Kroměříž.²³

Tyto výsledky jen dokazují značnou oblibu basketbalu v této organizaci, v rámci které vznikly postupem času nové týmy, které byly pojmenovány např. Uncas Praha, Jiskra, Sázava a Mohykán. Prvním předsedou Uncas Praha byl zvolen Ota Člupek,²⁴ který se později stal dalším významným propagátorem basketbalu v českých zemích.²⁵

Sokol jakožto nejmocnější a zároveň největší tělovýchovná organizace v celé republice však svazové soutěže dlouho přehlížel a měl je pouze za doplňkové. Soutěže ČVaBS byly ČOS (Česká obec sokolská)

¹⁴L. W. Riess působil od července 1922 jako tělovýchovný ředitel československé YMCA. On sám zde přednášel jednotlivým tělovýchovným sekretářům a na jednom z těchto školení, které se konalo v Olomouci roku 1923, byly dány směrnice a první kroky k založení ČVaBS.

Marek, F. M. (1923). Stručný přehled tělovýchovné činnosti Ymky v Československu tohoto roku. *YMCA (Časopis sdružení YMCA v Československu)*, 1(6), 168.

¹⁵Kobrlé, J., Buchtel, J., & Kaplan, O. (1975). *Odbíjená (Organisace, řízení, dějiny a vyučování odbíjené na školách 2. cyklu)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, s. 23–26.

¹⁶Předsedové svazu - historie. (b.r.). Získáno 30. květen 2016, z <http://www.cvf.cz/cvs/historie/predsedove-svazu-historie-43.html>.

¹⁷Bažant, J., & Závozda, J. (2014). *Nebáli se své odvahy*. Praha: Olympia, s. 28.

¹⁸Národní archiv, Fond YMCA, Karton 4, Signatura 8.

¹⁹*Oficiální pravidla pro volley-ball, basket-ball, playground-ball a hand-ball. (Svazek 3.)*. (1923). Praha: YMCA v Československu.

²⁰Národní listy, LXXV., 1935, č. 151, s. 5.

²¹*YMCA v prvním desetiletí 1921–1931*. (1931). Praha: Vydavatelské oddělení YMCA, s. 18.

²²Bažant, J., & Závozda, J. (2014). *Nebáli se své odvahy*. Praha: Olympia, s. 31.

²³Sport, III., 1923, č. 38.

²⁴Zatloukal, J. (1947). *Památník československé tělesné výchovy a sportu*. Bratislava: Nakladatelství Josef Zatloukal, s. 153.

²⁵Tlustý, T., & Štumbauer, J. (2013). *Tělesná výchova a sport v organizacích YMCA a YWCA v meziválečném Československu*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, s. 48.

ignorovány a dokonce i účast Sokolů ve svazových soutěžích byla někdy zakazována. Za průlomový rok vztahu Sokola k basketbalu lze považovat rok 1933, kdy byla uzavřena dohoda o spolupráci mezi ČOS a ČVaBS. ČOS uznala ČVaBS jako jediného reprezentanta ČSR pro basketbal a volejbal na mezinárodní úrovni. Přebory ČOS se pak již hrály podle svazových pravidel a řádů. Hráči Sokola měli sice i nadále svoji vlastní registraci, ale k účasti na mistrovství republiky museli mít potvrzení od ČVaBS, který převzal od Sokola organizační strukturu sokolských soutěží a také územní rozdělení na okrsky a župy.²⁶ Soutěž o přeborníka ČOS se ovšem držela dál a její obliba se stále zvětšovala.²⁷

Vliv amerických misionářů na československé basketbalisty

Od svého počátku se basketbal hrál v českých zemích velmi jednoduše. Hráči vůbec neznali dribling či střelbu z výskoku, a tak často praktikovali střelbu z velké dálky. Kombinovalo se do té doby, dokud některý hráč neměl výhodné postavení a poté vystřelil. Mezi útočníky a košem tak bylo většinou celé bránící družstvo. Navíc se striktně dodržovalo rozdělení na dva obránce a tři útočníky, kdy obránci pouze bránili a z útočníků se do obrany zapojoval maximálně střední útočník.²⁸ Tomu také odpovídají první zaznamenané výsledky, kdy obě družstva pouze zcela výjimečně v zápase dosáhla bodového součtu přesahujícího deset bodů.²⁹

Od počátku 20. let se o změny v pojetí hry starala především organizace YMCA, a to zejména místní sdružení v Praze, které mezi ostatními týmy v tehdejší Československu jasně dominovalo.

Dominanci měla pražská YMCA postavená na cizincích, kteří byli členy této mezinárodní organizace. Mezi Čechy v samém počátku patřili pouze Jakub Strádal a Ludvík Dvořáček. Brzy se však přidali např. Prokop Franc,³⁰ Alois Dvořáček a další. Mezi cizince v týmu YMCA patřili Estonci Braman a Haitoff, Lotyš Towarski, a Čechoameričan Johny Brusil.

A právě cizinci působící v pražské YMCA značně přispěli k značnému zlepšení herního projevu tamních basketbalistů. Seznámili je totiž s tehdy moderními prvky hry.

Americká církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů³¹ se v roce 1929 rozhodla otevřít misii v Československu. Tímto úkolem pověřila Artura Gaetha, syna české matky. Ten navázal kontakt s YMCA a ubytoval se v Praze Na Poříčí. Členy YMCA začal učit nejen anglicky, ale také sportům, mezi které patřily např. baseball a basketbal. Nebyl však zdaleka jediným mormonem, který v Praze v této době působil.

Jejich přínos pro celý československý basketbal byl velice významný. Prvek mormon, dnes známý jako dvojtakt, se do Československa dostal právě díky mormonským misionářům z Utahu, kteří toto zakončení ukázali v Praze československým hráčům. Posunuli tak hru zase o něco dál, když místo střely ze střední nebo dlouhé vzdálenosti se dostali s míčem až pod koš a odtud vystřelili z výskoku.³²

Tento herní prvek mohli diváci vidět např. dne 23. listopadu 1929, kdy se utkalo šest misionářů ze Salt Lake City, jejichž tým se jmenoval Utes, s druhým týmem pražské YMCA. Hosté, v jejichž řadách působili dva reprezentanti státu Utah,³³ v utkání jasně zvítězili v poměru 26:14.³⁴

K dalšímu utkání, které bylo odehráno dne 30. listopadu 1929, nastoupili mormoni v červených dresech s nápisem UTAH. Jejich soupeřem byl tentokrát první tým pražské YMCA. Začátek utkání byl pro fanoušky velmi uchvacující, když kapitán domácího výběru předstoupil před hostující tým a s anglickým projevem předal československou vlajku. A. Gaeth – kapitán hostů, naopak předal

²⁶Bažant, J., & Závozda, J. (2014). *Nebáli se své odvahy*. Praha: Olympia, s. 28.

²⁷Národní listy, LXXV., 1935, č. 151, s. 5.

²⁸Bažant, J., & Závozda, J. (2014). *Nebáli se své odvahy*. Praha: Olympia, s. 32.

²⁹Bosák, E. et al. (1969). *Stručný přehled vývoje sportovních odvětví v Československu. Díl 1*. Praha: Olympia, s. 169.

³⁰Tento basketbalista často vystupoval pod přezdívkou Pečeně.

³¹Příslušníci této církve jsou známí jako „Mormoni”.

³²Příběh zakladatelů českého basketbalu: Dvojtaktu říkali mormon | Ostatní sporty. (2014, prosinec 17). Získáno 8. červen 2016, z http://sport.lidovky.cz/zakladatele-ceskeho-basketbalu-naucili-hrat-na-konci-20-let-americti-misionari-1wx-/ostatni-sporty.aspx?c=A141217_123656_ln-sport-ostatni_makr.

³³Národní listy (Večerní vydání), LXIX., 1929, č. 321, s. 4.

³⁴Ráno (Pondělník národních listů), LXIX., 1929, č. 46, s. 3.

americkou vlajku česky. Bohužel konec utkání pro fanoušky nebyl tak famózní. YMCA podlehla týmu UTAH 18:32³⁵ a v pozdější odvetě 16:25. Úspěch mormonů spočíval ve výborné technice a kombinaci.³⁶

I přes prohry sdružení YMCA s americkými misionáři byly tyto zápasy velice prospěšné nejen pro pražské basketbalisty, ale pro celý československý basketbal. Poté, co začala YMCA v zápasech s dalšími týmy používat dvojtakt, se tento herní prvek rychle šířil po celém Československu. Prospěšné rovněž bylo, že výborný basketbalový technik Joseph Hard v Praze zůstal a později dokonce hrál za pražskou YMCA spolu s dalšími krajany Paulem Toltnem a A. Gaethem.³⁷

Českoslovenští basketbalisté v domácích a mezinárodních utkáních

Vůbec první československá reprezentační stopa patřila ženám. Podle některých pramenů mělo v roce 1922 dojít k improvizovanému reprezentačnímu vystoupení.³⁸ Další pak proběhlo na mezinárodních ženských závodech v Monte Carlu pořádaných Federací ženských sportů, které se konaly v dubnu 1923.³⁹ Pouhé čtyři dny před odjezdem na hry F. M. Marek připravoval československé reprezentantky na basketbalový turnaj. Ty sehrály zápas s týmem Itálie, kterému podlehly 13:15.⁴⁰ Jejich nejlepší střelkyní byla Kačenová s devíti body. Milena Lauferová Havlíčková na tuto akci vzpomínala slovy:

„... V roce 1923 jsme jely propagovat na hry do Monte Carla českou ženskou házenou, ale musely jsme startovat i na basketbalovém turnaji. Spěchaly jsme do YMCA a tam jsme se narychlo snažily pochytat, co se dalo. Kombinace v poli, to nám šlo. Ale když jsme postoupily před cíl, tedy pod koš, tam jsem si uvědomila, že ten povědomý náprah ke střele musím změnit. No, dělaly, jsme, co jsme mohly. Všechny zápasy jsme samozřejmě prohrály, ale oplatily jsme to soupeřkám v házené. Košíková se nám všem velmi líbila, i když jsme zůstaly u házené. Ovšem skutečnosti, že jsme byly prvními reprezentantkami republiky v košíkové, to nic nemění... ”⁴¹

Tato reprezentační utkání však byla spíše výjimkou. Českoslovenští hráči a hráčky se začali pravidelně utkávat se zahraničními týmy až na počátku 30. let. Do té doby hráli převážně domácí ligové soutěže a turnaje.

Už od počátku československých organizovaných soutěží byl basketbal zimní sport, kdy se hrálo systémem podzim – jaro. První mistrovství Prahy, ze kterého se pak rozvinula zemská liga, se pořádalo v sezóně 1929/1930. Premiérového ročníku se zúčastnilo čtrnáct družstev, která byla rozdělena do dvou tříd dle výkonnosti.⁴² Do první třídy patřily i týmy silné pražské čtyřky: YMCA Praha I, YMCA Praha III, Vysokoškolský sport⁴³ a Sokol Pražský.⁴⁴ Týmy pražské YMCA držely mistrovský republikový titul od samého počátku až do roku 1938. Úvodních sedm ročníků ovládla YMCA Praha, na kterou pak navázal dvěma tituly tým Uncas Praha.⁴⁵ Jejich vítězství bylo vždy, snad až na poslední ročník, poměrně přesvědčivé.⁴⁶

Na samém počátku 30. let hrálo v Československu závodně basketbal již třicet týmů. Z těchto třiceti týmů bylo pět středoškolských, dva vysokoškolské, osm sokolských a jedenáct dominující organizace YMCA. Zbylé čtyři týmy pak tvořily jiné sportovní spolky.

Zvyšující se popularita basketbalu vedla k tomu, že tuto hru hrálo v roce 1930 již 749 sportovců v 58 sokolských jednotách, z čehož bylo 418 mužů a 331 dorostenců. Oproti tomu registrovala YMCA

³⁵Ráno (Pondělník národních listů), LXIX., 1929, č. 47, s. 3.

³⁶STAR, roč. 1929, č. 51.

³⁷Bažant, J., & Závozda, J. (2014). *Nebáli se své odvahy*. Praha: Olympia, s. 33.

³⁸Podrobnější informace o jeho průběhu a organizaci se bohužel nepodařilo dohledat.

³⁹Schůtová, J. (2014). Ženské světové hry. *Časopis Národního muzea (Řada historická)*, 183(3–4), 15–20.

⁴⁰Národní listy, LXIII, 1923, č. 95, s. 4.

⁴¹Bažant, J., & Závozda, J. (2014). *Nebáli se své odvahy*. Praha: Olympia, s. 29–30.

⁴²STAR, roč. 1934, č. 47.

⁴³Národní listy, LXIX, 1930, č. 321, s. 10.

⁴⁴Bažant, J., & Závozda, J. (2014). *Nebáli se své odvahy*. Praha: Olympia, s. 36.

⁴⁵Thustý, T. (2015). Pražská YMCA a její meziválečné basketbalové úspěchy. In J. Suchý et al. (Ed.), *Scientia Movens* (pp. 174–183). Praha: UK FTVS.

⁴⁶STAR, roč. 1938, č. 15.

v témže roce 526 basketbalistů. Basketbal definitivně zakotvil i na vysokých školách, kde bylo registrováno 30 žen a 70 mužů. Dokonce se na začátku 30. let začaly objevovat i první přestupy. Mezi hlavní patřil odchod bratří Dvořáčků a J. Strádala z mistrovské YMCA Praha do Vysokoškolského sportu. Opačným směrem putoval střední útočník František Pícek⁴⁷ – první československý klasický pivotman a později i nejlepší střelec soutěže. Důležitost pivotmana F. Picka byla i v tom, že tehdy po každém koši následoval rozskok, který byl pro vysokého F. Picka skoro jasnou záležitostí. Tímto způsobem často získával míče pro své družstvo. YMCA měla dokonce signál hraný právě na F. Picka.⁴⁸

Další mezinárodní basketbalová konfrontace přišla roku 1930, když do Prahy přijel Universitas Sporta Riga – nejlepší tým Lotyšska.⁴⁹ Tento tým měl již za sebou úspěšné zápasy s Estonskem, Finskem a Litvou. V pátek 17. ledna se Lotyši utkali s mužstvem YMCA Praha, které mu jen těsně podlehl.⁵⁰ Kromě zápasu proti univerzitě Riga nastoupili Pražané roku 1930 k několika dalším mezinárodním zápasům, a to proti univerzitě Tallin a sdružení YMCA Krakov.⁵¹

Rok 1930 se však stal velmi důležitým i pro ženský basketbal. Kapitánka mistrovského družstva VBVS (Volejbalový a basketbalový vysokoškolský sport) Praha i národního družstva Jiřina Kněnická Houšková na něj mj. vzpomínala slovy:

„...Jako studentky jsme většinu volného času trávily v prostorách Strakovy akademie, My, studentky tělesné výchovy, jsme většinou hrály odbíjenou. Stále častěji jsme jukaly do tělocvičny a pozorně sledovaly, jak se ten basket vlastně hraje... Z volejbalu jsme měly cit pro míč a postřeh... Nebyly jsme cukrové panenky ani pohybová dřeva, tak první pokusy o hru nedopadly špatně. Trenéry jsme neměly, spíše občas sparing partnery. Pamatuji si třeba pozdějšího mezinárodního rozhodčího Karla Dandu. Na začátku jsme hrály osobní obranu. Zónová obrana přišla později a ženy s ní jako s všelékem vydržely hodně dlouho. Dělili jsme se na obránkyně a útočnice. Jednou za námi přišli funkcionáři a oznámili nám, že pojedeme do francouzského Štrasburku na turnaj, který měl honosný název: Mistrovství Evropy.⁵² Všichni si mysleli, že bychom ve Francii mohly vyhrát. Dvacátého července 1930 jsme nastoupily proti Polsku a prohrály 8:12... ”⁵³

Organizátorem vzpomínaného turnaje, kterého se zúčastnila pouze tři družstva, byla Mezinárodní sportovní federace žen (FSFI). Francie, která byla přímo nasazena do finále, se tak o mistrovský titul utkala právě s přemožitelkami Čechoslovaček – Polkami. V sestavě Čechoslovaček figurovaly hráčky jako J. Kněnická Houšková, Ullrichová, Brabcová, Jandourková, Čápová, Klapková a Topolčanová. Jelikož se semifinále odehrálo za velkého deště a míč hráčkám vyklouzával z rukou, myslely si československé reprezentantky, že výsledek bude anulován. Bohužel pro ně ale nebyl.⁵⁴

Roku 1932 došlo k velmi významné události, kterou bylo založení organizace FIBA (Fédération Internationale de Basket-ball Amateur). Dne 18. června se sešla konference delegátů osmi zemí (Československo, Argentina, Řecko, Lotyšsko, Itálie, Portugalsko, Švýcarsko a Rumunsko) v Ženevě. Zastupitelem Československa byl F. M. Marek.⁵⁵ Hlavní účel konference bylo sjednocení pravidel a administrativní otázky. Po debatě byl vypracován návrh stanov a jednotných pravidel, jejichž základ tvořila americká pravidla z let 1931–1932 s několika úpravami. Tato pravidla však platila pouze pro zápasy na mezinárodní úrovni. V domácích soutěžích si tedy země sdružené ve FIBA mohly pravidla

⁴⁷Bažant, J., & Závozda, J. (2014). *Nebáli se své odvahy*. Praha: Olympia, s. 36–39.

⁴⁸Příběh zakladatelů českého basketbalu: Dvojťaktu říkali mormon | Ostatní sporty. (2014, prosinec 17). Získáno 8. červen 2016, z http://sport.lidovky.cz/zakladatele-ceskeho-basketbalu-naucili-hrat-na-konci-20-let-americti-misionari-1wx-/ostatni-sporty.aspx?c=A141217_123656_ln-sport-ostatni_makr.

⁴⁹STAR, roč. 1930, č. 3.

⁵⁰STAR, roč. 1930, č. 4.

⁵¹Stadjon, VIII., 1930, č. 8, s. 14.

⁵²První oficiální mistrovství Evropy v basketbalu žen se konalo ve dnech 12. – 16. října 1938 v Itálii. Československý tým na něm nestartoval. Ten se účastnil až druhého mistrovství Evropy, které v roce 1950 proběhlo v Maďarsku.

⁵³Bažant, J., & Závozda, J. (2014). *Nebáli se své odvahy*. Praha: Olympia, s. 36.

⁵⁴Tamtéž, s. 39.

⁵⁵Hoffmann, M. (2014). *Star – sportovní časopis první republiky* (Bakalářská práce, Univerzita Karlova v Praze, Praha, Česká republika), s. 43.

upravovat. Za Československo pak podepsal zakládající listinu pozdější člen síně slávy FIBA Ladislav Kapucián (viz obrázek 2.).⁵⁶

Obrázek 2./ Figure 2.

Zakládající listina FIBA podepsaná Ladislavem Kapuciánem./ The founding charter of FIBA, which is also signed by Ladislav Kapucián.

Ve dnech 3. a 4. února 1933 odehráli českoslovenští basketbalisté v hale v Praze Na Poříčí dva reprezentační zápasy.⁵⁷ V prvním porazili jako outsideri Itálii 35:32 (17:14).⁵⁸ Z Čechoslováků v zápase vynikal především osmnáctiletý Ladislav Trpkoš, který zaznamenal šestnáct bodů. Druhým významným bodovým přispěvatelem byl F. Pícek.⁵⁹ V odpověď, která se konala 4. února, si hosté z Itálie spravili chuť a vyhráli 26:25.⁶⁰ Zápas sledovalo téměř 140 diváků.⁶¹ Za Italy nastoupil i Livio Franceschini, pozdější nejlepší střelec prvního mistrovství Evropy. Čechoslováci nastoupili v této sestavě: obrana – Pokorný a Kazda, útok – Miler, J. Brusil, F. Pícek, střídající – L. Trpkoš a Mahr. Všichni kromě L. Trpkoše (Uncas Praha) byli členy týmu YMCA Praha.⁶²

Tohoto roku též došlo k prvnímu rozdělování titulu mistryň Zemské ligy Čechy a Morava. Historicky prvními vítězkami se staly hráčky VBVS Praha, které svůj titul držely až do roku 1937, kdy na ně navázala Strakova akademie,⁶³ která vyhrála následující čtyři ročníky.

⁵⁶Grasso, J. (2011). *Historical Dictionary of Basketball*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, s. 11–12.

⁵⁷Národní listy (Večerník), LXXIII., 1933, č. 34, s. 6.

⁵⁸Národní listy, LXXIII., 1933, č. 35, s. 2.

⁵⁹Národní listy (Večerník), LXXIII., 1933, č. 35, s. 6.

⁶⁰Pondělí (Národních listů a národa), roč. 1933, č. 6, s. 5.

⁶¹Příběh zakladatelů českého basketbalu: Dvojčtaku říkali mormon | Ostatní sporty. (2014, prosinec 17). Získáno 8. červen 2016, z http://sport.lidovky.cz/zakladatele-ceskeho-basketbalu-naucili-hrat-na-konci-20-let-americti-misionari-lwx-/ostatni-sporty.aspx?c=A141217.123656_ln-sport-ostatni-makr.

⁶²Bažant, J., & Závozda, J. (2014). *Nebáli se své odvahy*. Praha: Olympia, s. 42.

⁶³Národní listy (V pondělí ráno), roč. 1939, č. 44, s. 4.

Na přelomu prosince 1933 a ledna 1934 sehrála československá mužská reprezentace s Itálií další tři utkání. První utkání s Terstem českoslovenští reprezentanti prohráli 17:31, když o poločase bylo skóre ještě poměrně příznivé 11:11.⁶⁴ Nejlepší střelcem československého týmu byli Josef Klíma s šesti body a F. Pícek s pěti. K zápasu nastupovali hráči unavení po dlouhé cestě. Pro čtyři fauly byl také brzy vyloučen F. Pícek, a aby toho nebylo málo, přišlo zranění P. France. Druhý zápas s výběrem Benátek Čechoslováci vyhráli 23:17. Stejně tak se československým reprezentantům podařilo zvítězit i v posledním utkání proti výběru Milána v poměru 25:23.⁶⁵

Historicky první mistrovství Evropy se uskutečnilo na ženevském výstavišti ve dnech 2. až 4. května 1935.⁶⁶ Dlouho to vypadalo, že se českoslovenští reprezentanti nebudou moci z finančních důvodů zúčastnit. Nakonec ale přišla pomoc od Města Prahy, když městská rada přispěla třemi tisíci korunami. Dva tisíce navíc přidal člen organizace YMCA Václav Rajtora. F. Pícek o něm tehdy do své kroniky napsal:

*„...Byl to pro nás šok, poprvé jsme hráli před takovou návštěvou. Bylo nás jen osm a měli jsme vypůjčené dresy...”*⁶⁷

Obrázek 3./ Figure 3.

Trénink československých reprezentantů na ME v roce 1935./ Training of the Czechoslovak representatives at the European Championship in 1935.

Prvním soupeřem Československa byli Francouzi, proti kterým nastoupila československá reprezentace (viz obrázek 3.) 2. května v sestavě J. Klíma, P. Franc, Josef Moc a F. Pícek (všichni YMCA Praha), Jiří Čtyřoký (Strakova akademie). Na lavičce vedle trenéra a vedoucího výpravy Bohučesta Škardy byli Josef Ferstek (YMCA Kladno), Václav Voves (YMCA Praha) a František Hájek (Sokol Pražský).⁶⁸ Začátek zápasu se lépe vyvedl Francouzům, kteří vedli 5:2. Do poločasu stihli reprezentanti Československa jít do vedení 16:13. Ve druhé půli se jejich náskok nejprve zvýšil až na sedm bodů. Francouzi ale závěrečným nápořem snížili a dvěma trestnými hody mohli dokonce vyrovnat, což se naštěstí nestalo. Československo tak vyhrálo 23:21.⁶⁹ Jeho nejlepším střelcem byl s deseti body J. Klíma, dále se prosadil F. Pícek (8 bodů), J. Moc (4 body) a P. Franc (1 bod).⁷⁰

⁶⁴Protein, VIII., 2006, č. 6, s. 16.

⁶⁵Bažant, J., & Závozda, J. (2014). *Nebáli se své odvahy*. Praha: Olympia, s. 43.

⁶⁶Národ, XI., 1935, č. 85, s. 6.

⁶⁷Příběh zakladatelů českého basketbalu: Dvojtaktu říkali mormon | Ostatní sporty. (2014, prosinec 17). Získáno 8. červen 2016, z http://sport.lidovky.cz/zakladatele-ceskeho-basketbalu-naucili-hrat-na-konci-20-let-americti-misionari-1wx-/ostatni-sporty.aspx?c=A141217_123656_ln-sport-ostatni_makr.

⁶⁸STAR, roč. 1935, č. 18.

⁶⁹Národ, XI., 1935, č. 87, s. 6.

⁷⁰Národní listy, LXXV., 1935, č. 123, s. 6.

V semifinále podle losu nastoupilo Československo proti Španělsku. V poločase byl stav vyrovnaný – 10:10. Bohužel soupeř Českoslováky ve druhé půli zaskočil a nakonec zvítězil 21:17. Zápas byl poznamenán jednak vyfaulováním útočníka F. Picka a dále skvělým výkonem španělského hráče Rafaela Martina, který zaznamenal 10 bodů. Tento basketbalista, který vážil pouhých 55 kg, byl později vyhlášen za nejlepšího hráče turnaje. Z československého týmu skórovali: F. Pícek (6 bodů), J. Klíma (4 body), J. Moc (3 body), V. Voves a J. Čtyřoký (2 body).⁷¹

O bronz se utkali Česlováci 7. května s domácími Švýcary.⁷² Reprezentanti Československa bojovali nejen proti svým soupeřům, ale také proti divákům a v první půli dokonce i proti rozhodčímu. V poločase bylo vedení 16:15 na straně Československa a konečný stav 25:23 určil, že si českoslovenští reprezentanti přivezou domů bronzové medaile.⁷³

Další velká mezinárodní akce se uskutečnila o rok později. Do programu olympijských her byl totiž poprvé v historii zařazen basketbal. Olympijského turnaje, který se konal ve dnech 7. – 14. srpna 1936, se zúčastnilo celkem 21 týmů.⁷⁴ Československá reprezentace odcestovala do Německa pod vedením trenéra F. M. Marka se sestavou: A. Dvořáček, L. Dvořáček, J. Čtyřoký a Vítězslav Hloušek (všichni Strakova akademie), F. Hájek, Karel Kuhn (oba Sokol Pražský), Ladislav Prokop, L. Trpkoš (oba Uncas Praha),⁷⁵ F. Pícek, J. Moc a J. Klíma (všichni YMCA Praha). Technickou komisi doplňovali vedle F. M. Marka a B. Škardy také Josef Kacr, V. Jeřábek a K. Hala.⁷⁶ Turnaj organizoval ředitel pražské YMCA F. M. Marek. Německý organizační výbor pak věnoval F. M. Markovi bronzovou pamětní medaili za jeho péči, s jakou turnaj připravil. F. M. Marek byl rovněž pověřen učiněním oficiálního projevu před zahájením olympijského turnaje. Kromě toho byl pak požádán, aby na schůzi amerických trenérů přednášel o tom, jak si představuje vzorného vůdce mládeže v evropských poměrech.⁷⁷

F. M. Marek také zastupoval Československo na basketbalovém kongresu v Berlíně, kde bylo navrženo vzhazování po koši z autu, které známe dnes. Jako další byl podán návrh na zařazení ženského basketbalu na olympijské hry a návrh na rozdělení basketbalu na dvě kategorie. První měli tvořit hráči do 180 cm a druhá měla být bez limitu. F. M. Marek ještě navrhl, aby se pořádal středoevropský basketbalový pohár pro sezónu 1936/1937.

V prvním utkání olympijského turnaje se českoslovenští reprezentanti měli utkat s hráči Maďarska, kteří ovšem k utkání nenastoupili, údajně kvůli nízké výkonnosti.⁷⁸ Československo vyhrálo kontumačně 2:0.⁷⁹ Ve druhém kole na něj čekal soupeř ze Švýcarska,⁸⁰ kterému Česlováci podlehli 12:25 (4:13).⁸¹

O postup do třetího kola se tak museli českoslovenští basketbalisté utkat s domácím Německem, které porazili 20:9 (11:5). Trenér tentokrát vsadil hlavně na hráče ze Strakovy akademie, když do útoku nasadil bratry Dvořáčky společně s V. Hlouškem. A. Dvořáček nastřílel i týmové maximum, které činilo 12 bodů.⁸²

Ve třetím vyřazovacím kole Česlováci prohráli s Uruguayí 19:28 (8:14). Do útoku nastoupil F. Pícek, F. Hájek a J. Klíma. S deseti body byl nejlepším střelcem Československa F. Hájek. Tento výsledek stačil Česlovákům pouze na dělení 9. – 14. místo.⁸³ Vítězem turnaje se stalo družstvo USA, když ve finále porazilo Kanadu 19:8. Poslední medailová pozice patřila Mexiku.⁸⁴

⁷¹Národní listy (Večerník), LXXV., 1935, č. 123, s. 6.

⁷²STAR, roč. 1935, č. 18.

⁷³Czechoslovakia | 1935 European Championship for Men | ARCHIVE.FIBA.COM. (b.r.). Získáno 23. duben 2013, z http://www.fiba.com/pages/eng/fa/team/p/sid/2237/tid/270/_/1935_European_Championship_for_Men/index.html.

⁷⁴Národní listy, roč. 1936, č. 172, s. 6.

⁷⁵Procházka, K. (1984). *Olympijské hry (Od Athén 1896 po Moskvu 1980)*. Praha: Olympia, s. 155.

⁷⁶Bažant, J., & Závozda, J. (2014). *Nebáli se své odvahy*. Praha: Olympia, s. 53.

⁷⁷STAR, roč. 1936, č. 33.

⁷⁸Národní listy, LXXVI., 1936, č. 216, s. 6.

⁷⁹Procházka, K. (1984). *Olympijské hry (Od Athén 1896 po Moskvu 1980)*. Praha: Olympia, s. 155.

⁸⁰Národní listy, LXXVI., 1936, č. 217, s. 5.

⁸¹Pondělí (Národních listů a národa), roč. 1936, č. 32, s. 5

⁸²Národní listy, LXXVI., 1936, č. 219, s. 6.

⁸³Národní listy, LXXVI., 1936, č. 220, s. 6.

⁸⁴Bažant, J., & Závozda, J. (2014). *Nebáli se své odvahy*. Praha: Olympia, s. 53–56.

Českoslovenští basketbalisté se však snažili z tohoto neúspěchu rychle „oklepat“ a své síly upnuli na blížící se mistrovství Evropy, které se konalo ve dnech 2. – 7. května 1937 v lotyšské Rize. Mistrovství Evropy bylo pro hráče z Československa poznamenáno změnami pravidel, o kterých se společně s Francouzi a Egyptany dozvěděli odpoledne před začátkem zápasů.

Na tento turnaj odcestovali společně s trenérem F. M. Markem Josef Bartoníček, Jan Kozák, J. Klíma, L. Prokop, Zdeněk Schollar (všichni Uncas Praha), L. Dvořáček a Bertan Štorkán (Strakova akademie), Silverius Labohý (Sokol Pražský), V. Jeřábek a B. Škardy.⁸⁵ Ve výběru nefiguroval ani jeden hráč z týmu YMCA Praha, jehož hráči v minulosti tvořili většinu reprezentace. Mužstvo bylo navíc oslabeno o F. Picka a L. Trpkose z Uncas Praha.⁸⁶

Turnaje se zúčastnilo osm týmů. Ty byly rozděleny do dvou skupin po čtyřech. Československo bylo společně s Lotyšskem, Francií a Polskem zařazeno do skupiny B. Ze skupiny postupovala dvě nejlepší družstva do semifinále, kde hrála (křížem) s prvními dvěma týmy ze skupiny A o finále.

Na úvod turnaje prohrálo Československo s Lotyšskem vysoko 11:44. Nové změny pravidel, na které Čechoslováci nebyli zvyklí, zapříčinily až 20 míčových ztrát. Jediný československý koš ze hry se podařilo vsítit J. Kozákovi. Všechny ostatní body padly po trestných hodech. Nejlepšími střelci Československa tak byli J. Kozák, J. Bartoníček, S. Labohý, L. Dvořáček, kteří zaznamenali shodně po dvou bodech. Dalším problémem byly fauly. Bohužel se v československé reprezentaci začínalo stávat pravidlem, že se někteří obránci vyfaulovali a museli za ně do obrany naskočit kolegové z útoku.⁸⁷

Ve druhém utkání Čechoslováci podlehli Francii, a to přesto, že ještě pět minut před koncem utkání vedli 19:15. Nejlepším československým střelcem se stal se sedmi body L. Dvořáček. Hráči z Československa měli opět kvůli faulům dva hráče mimo hru.⁸⁸

Poslední zápas ve skupině odehráli Čechoslováci s Polskem. Ke třem znovu vyfaulovaným hráčům přibyl se zraněným kotníkem J. Kozák a Čechoslováci tak dohrávali se čtyřmi hráči na hrací ploše. Zápas prohráli 19:38 a dostali se tak do skupiny o 5. – 8. místo. V ní na začátek prohráli s Estonskem 20:39, když jejich nejlepšími střelci byli L. Prokop a Z. Schollar, kteří družstvu zařídili shodně po pěti bodech.⁸⁹ Utkání o sedmé místo pak Čechoslováci vyhráli kontumačně 2:0 nad Egyptem,⁹⁰ který na protest⁹¹ odstoupil z turnaje.⁹²

Hráči týmu Uncas Praha, kteří v roce 1938 obhájili svůj titul mistra republiky, a z nichž celá řada reprezentovala Československo na olympijských hrách a mistrovství Evropy, odehráli v roce 1938 několik dalších mezinárodních utkání, ke kterým odcestovali do Lotyšska a Litvy. S týmem Lotyšska odehrál zápas i československý ženský reprezentační tým, který však prohrál v poměru 20:34.

Mezinárodní měření sil se poté na dlouhou dobu pozastavilo kvůli druhé světové válce. Z naplánované cesty Čechoslováků na mistrovství Evropy, které se ve dnech 21. – 28. května 1939 uskutečnilo v litevském Kaunasu, kvůli německým okupantům sešlo. Vedoucí výpravy V. Jeřábek byl před odjezdem odveden na gestapo, kde se poté musel každý týden hlásit.⁹³

Basketbal se tak těšil pouze ze zápasů na klubové úrovni. Byl však, stejně jako mnoho dalších sportů, poznamenán zákazem řady organizací. V dubnu 1941 byla zastavena činnost Sokola a v roce 1943 byla rozpuštěna i YMCA.⁹⁴ Před ukončením působení Sokola sehráli hráči v únoru plánované ligové zápasy. Sokol Pražský nastoupil proti Sokolu Vinohrady, Sokol Karlín proti Sokolu Hnidousy a Sokol Žižkov proti Sokolu Karlín.⁹⁵ I po rozpuštění některých spolků se zemské soutěže za protektorátu Čech a Moravy dále hrály. Sokolský majetek propadl a ubylo tak i tělocvičen ke sportování. Celky bývalého Sokola hledaly ovšem svá další útočiště. Sokol Žižkov ho našel ve Viktorii Žižkov, Sokol

⁸⁵Národní listy, LXXVII., 1937, č. 120, s. 5.

⁸⁶Protein, VIII., 2006, č. 6, s. 16.

⁸⁷Národní listy, LXXVII., 1937, č. 122, s. 6.

⁸⁸Národní listy, LXXVII., 1937, č. 123, s. 5.

⁸⁹Národní listy, LXXVII., 1937, č. 125, s. 6.

⁹⁰Národní listy, LXXVII., 1937, č. 126, s. 6.

⁹¹Důvodem odstoupení bylo uznání protestu Italů proti jejich zápasu s Egyptem.

⁹²Bažant, J., & Závozda, J. (2014). *Nebáli se své odvahy*. Praha: Olympia, s. 56–58.

⁹³Tamtéž, s. 60.

⁹⁴Národní archiv, Fond YMCA, Karton 4, Signatura 8, Ministerstvo vnitra P.T. spolku „Křesťanské sdružení mladých lidí /KSML/“ dne 19. prosince 1945.

⁹⁵Národní listy, LXXXI., 1941, č. 38, s. 6.

Pražský v HC Stadion a Sokol Vinohrady v HC Vinohrady a později v SK Philips. Právě v hale SK Philips na Vysočanech se hrála všechna utkání první ligy. Předzápasy patřily ženám a jejich soutěži, hlavní zápasy pak soutěži mužské.

Turnaj o titul pro sezónu 1938/1939 se konal v Brně, a to o víkendu 25. a 26. listopadu 1939.⁹⁶ Mistrem se historicky poprvé stal Sokol Královo Pole, který ve finále těsně porazil Sokol Pražský.⁹⁷

Následující sezonu vyhrála pražská Sparta. Nejlepším týmem sezony 1940/1941 se stal Sokol Pražský. Pro následující dva roky se mistrovský titul přestěhoval do Brna, když ligu vyhrál SK Brno Žabovřesky. Na své dva tituly z konce třicátých let pak navázali hráči Uncas Praha (viz obrázek 4.), kteří se s klubem osamostatnili od pražské YMCA a začali hrát basketbal jako nezávislý tým.⁹⁸ Zemskou ligu vyhráli v letech 1944 a 1945.

Obrázek 4./ Figure 4.

Fotografie ze zápasu mezi Uncas Praha a Slavií Praha./ The photograph from the game between Uncas Prague and Slavia Prague.

Po Strakově akademii, která naposledy uspěla v zemské lize žen v sezoně 1939/1940 vyhrály následující čtyři ročníky hráčky z pražského týmu Uncas. Sezona 1944/1945 pak skončila bez vítěze, neboť se ženská zemská liga nehrála.

V průběhu druhé světové války se však podmínky pro hraní basketbalu postupně horšily. Ubývaly tělocvičny, což se podepsalo i na výsledcích soutěží. Turnaje se tak často hrály v hotelu Tichý na Žižkově, v Národním domě na Smíchově nebo v Radiopaláci.⁹⁹

Z důvodu, že se lidé mohli při sportu scházet, se za války basketbal těšil vcelku velké popularitě. V 79 okresech se zúčastnilo mistrovství mládeže 520 družstev, za která hrálo zhruba 5 200 košíkářů. Basketbal hráli i ostatní sportovci. Jako rekreační sport ho přes zimu využívala řada sportovců pro udržení své kondice. Z atletů to byli například Stanislav Otáhal (střední a dlouhé tratě) či pozdější československý volejbalový a basketbalový reprezentant Josef Čěspiva (skok do výšky).¹⁰⁰

⁹⁶Národní listy, LXXIX., 1939, č. 322, s. 6.

⁹⁷Národní listy (V pondělí ráno), roč. 1939, č. 44, s. 4.

⁹⁸Národní archiv, Fond YMCA, Karton 1, Signatura 1, Tradice tělovýchovy a sportu v chlapeckém oddělení P. Y.

⁹⁹Bažant, J., & Závozda, J. (2014). *Nebáli se své odvahy*. Praha: Olympia, s. 60.

¹⁰⁰Národní listy, LXXXI., 1941, č. 37, s. 3.

Zemská liga se na Moravě postupně rozšířila na sedm družstev a v Čechách dokonce na čtrnáct. Přípravované zřízení národní ligy Československým volejbalovým a basketbalovým svazem bylo bohužel zákazem cestování sportovních výprav ukončeno.

Místní hry a soutěže se v letech 1944 a 1945 dále vypisovaly. Byly to např. Pražské podzimní hry. Ke konci dubna byl rozehrán turnaj na Žižkově, který se však pro blížící se konec války nedohrál.¹⁰¹

Po skončení druhé světové války se však mohly mužské i ženské basketbalové soutěže a reprezentační utkání opět naplno rozběhnout.

Závěr

Basketbal vznikl V Massachusetts ve Spojených státech amerických v roce 1891. Odtud se rychle rozšířil do mnoha zemí světa. V českých zemích byla tato hra poprvé představena ve Vysokém Mýtě v roce 1897. K jejímu většímu rozšíření však došlo až po skončení první světové války, a to především díky sdružení YMCA, které začalo právě v této době do nově vzniklého Československa pronikat.

Na počátku 20. let však stále nedosahoval v Československu basketbal přílišné popularity. Pro jeho pěstování zde totiž nebylo vybudováno patřičné zázemí, a tak „přežíval“ především na letních táborech organizace YMCA.

Postupem času se však začal čím dál tím více prosazovat v Sokole a také mezi středoškoláky a vysokoškoláky. V roce 1924 byl do aktivit Československého volejbalového svazu zařazen i basketbal, čímž vznikl Československý volejbalový a basketbalový svaz. Sokol, jakožto nejmnocnější a zároveň největší tělovýchovná organizace v celé republice jeho soutěže dlouho přehlížel a do roku 1933 je měl pouze za doplňkové.

Neúspěšnějším sdružením pěstujícím basketbal se v tomto období stala pražská YMCA, jejíž mužské týmy získaly do roku 1945 naprostou většinu mistrovských republikových titulů a jejíž hráči tvořili také největší část československého reprezentačního týmu. Kromě celé řady přátelských utkání reprezentovali Československo na dvou mistrovstvích Evropy a olympijských hrách v roce 1936. V ženách, které jako vůbec první prezentovaly československý basketbal v zahraničí, naopak takto dominující organizace nebyla. Do roku 1945 získaly shodně po čtyřech mistrovských titulech hráčky VBVS Praha, Strakovy akademie a Uncas Praha.

Vypuknutí druhé světové války ovlivnilo basketbalové události v českých zemích. Účast mužského výběru na mistrovství Evropy v roce 1939 byla znemožněna, řada organizací pěstujících basketbal byla postupně zakázána a jejich majetek zabaven. Hráči a hráčky tak začali postupně přecházet do konkurenčních týmů. Kvůli obsazení některých budov Němci klesal i počet tělocvičen vhodných pro pořádání basketbalových turnajů a jednotlivých utkání.

Teprve po roce 1945 se mohlo vše opět rozběhnout naplno, i když některé týmy již nebyly, např. kvůli odchodu hráčů, na své basketbalové tradice schopny zcela navázat.

Prameny a literatura

Archivní fondy

Národní archiv, Fond YMCA, Kartony 1–7.

Vojenský historický archiv, Fond Vojenská kancelář presidenta republiky, Karton 19.

Periodika

Národ, roč. XI. (1935).

Národní listy, roč. XXXVII. (1897) – LXXXI. (1941).

Pondělí (Národních listů a národa), roč. 1933 – 1936.

Protein, roč. VIII. (2006).

Ráno (Pondělník národních listů), roč. LXIX. (1929).

Sport, roč. I. (1921) – IX. (1929).

Stadion, roč. I. (1923) – X. (1932).

STAR, roč. 1926 – 1936.

YMCA (Časopis sdružení YMCA v Československu), roč. I. (1923) – IV. (1926).

¹⁰¹Bažant, J., & Závozda, J. (2014). *Nebáli se své odvahy*. Praha: Olympia, s. 65.

Tištěné prameny

Oficiální pravidla pro volley-ball, basket-ball, playground-ball a hand-ball. (1923). Praha: YMCA.
YMCA v prvním desetiletí 1921–1931. (1931). Praha: Vydavatelské oddělení YMCA.

Literatura

- Bažant, J., & Závozda, J. (2014). *Nebáli se své odvahy*. Praha: Olympia.
- Bosák, E. et al. (1969). *Stručný přehled vývoje sportovních odvětví v Československu. Díl 1*. Praha: Olympia.
- Bureš, P., & Plichta, J. (1931). *Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině*. Praha: Almanach sportu.
- Grasso, J. (2011). *Historical Dictionary of Basketball*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Hoffmann, M. (2014). *Star – sportovní časopis první republiky* (Bakalářská práce, Univerzita Karlova v Praze, Praha, Česká republika).
- Johnson, E. L. (1979). *The history of YMCA physical education*. Chicago: Association Press.
- Karásek, J. (1909). *Sport a jeho význam*. Telč.
- Kobrlé, J., Buchtel, J., & Kaplan, O. (1975). *Odbíjená (Organisace, řízení, dějiny a vyučování odbíjené na školách 2. cyklu)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Kössl, J., Štumbauer, J., & Waic, M. (2004). *Vybrané kapitoly z dějin tělesné kultury*. Praha: Karolinum.
- Mechikoff, R., & Estes, S. (1993). *A history and Philosophy of Sport and Physical Education*. Oxford: Wm. C. Brown.
- Procházka, K. (1984). *Olympijské hry (Od Athén 1896 po Moskvu 1980)*. Praha: Olympia.
- Schůtová, J. (2014). Ženské světové hry. *Časopis Národního muzea (Řada historická)*, 183(3–4), 15–20.
- Štumbauer, J. (2014). *Soubor vybraných přednášek ze světových dějin tělesné výchovy a sportu*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.
- Tlustý, T. (2015). Pražská YMCA a její meziválečné basketbalové úspěchy. In J. Suchý et al. (Ed.), *Scientia Movens* (pp. 174–183). Praha: UK FTVS.
- Tlustý, T., & Štumbauer, J. (2013). *Tělesná výchova a sport v organizacích YMCA a YWCA v meziválečném období*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.
- Zatloukal, J. (1947). *Památník československé tělesné výchovy a sportu*. Bratislava: Nakladatelství Josef Zatloukal.

Internet

- http://sport.lidovky.cz/zakladatele-ceskeho-basketbalu-naucili-hrat-na-konci-20-let-americti-misionari-1wx-/ostatni-sporty.aspx?c=A141217_123656_ln-sport-ostatni_makr
- <http://www.cvf.cz/?clanek=246>.
- <http://www.cvf.cz/cvs/historie/predsedove-svazu-historie-43.html>.
- http://www.fiba.com/pages/eng/fa/team/p/sid/2237/tid/270/_/1935_European_Championship_for_Men/index.html.
- http://www.spoluhraci.cz/basket/-1.-Vznik-basketbalu-v-ceskych-zemich/clanky/clanek/article_id/2342.
- <http://www.ymca.int/who-we-are/history/basketball-a-ymca-invention/>.

PhDr. Tomáš Tlustý, Ph.D.

KTVS PF JU

Na Sádkách 2/1

37 005 České Budějovice

tomtlusty@pf.jcu.cz